

Χαραυγή
3/9/91

Περὶ κριτικῆς δεοντολογίας

Αναφορικὰ με ἓνα δημοσίευμα του σκηνοθέτη Εὐῆ Γαβριηλίδη

Κάθε θεατρικὴ παράσταση στον τόπο μας εἶναι φυσικὸ, ὅσο και καλοδεχούμενο βέβαια, να αποτελεί το ἐναυσμα γιὰ τὴ διατύπωση κριτικῶν, ἢ ἔστω και μὴ κριτικὰ τεκμηριωμένων (ὅπως συχνότερα συμβαίνει) ἀποψέων που καθάπτονται τῆς ποιοτικῆς τῆς στάθμης. Τέτοιες γνώμες ἐκφράστηκαν και ἐδῶ μα και στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὶς παραστάσεις του ἔργου του Ἀριστοφάνη «Σφήκες» που ἀνέβασε πρόσφατα ὁ ΘΟΚ.

Ἀπ' ἀφορμὴ, λοιπόν, μερικὰ ἀρνητικὰ γιὰ τὴν παράσταση συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν, καλὴ τὴ πίστη πιστεύω, στὶς ἀναφορὲς τους μερικὸι Κύπριοι κριτικοὶ (ὁ Κ. Γεωργίου στὴν «Πολίτεια», ἡ Ν. Μολέσκη στὸ «Φιλελεύθερο» και, τέλος, ἐγὼ στὸ τελευταίον τεύχος τῆς «Νέας Ἐποχῆς»), ἕνας ἀπὸ τοὺς σκηνοθέτες τῆς, ὁ Εὐῆς Γαβριηλίδης, ἐπεχείρησε με ἓνα δημοσίευμα του στὸ «Φιλελεύθερο» (στὶς 28 Αὐγούστου 1991) νὰ εἰρωνευτεῖ τοὺς πιο πᾶν κριτικὸὺς ἀντιπαράβαλλοντες στὶς πρώτες δυο περιπτώσεις τὰ ἀρνητικὰ γιὰ τὴν παράσταση κριτικὰ τοὺς συμπεράσματα με τὰ θετικὰ γι' αὐτὴ συμπεράσματα τῆς ἐλλαδικῆς κριτικῆς. Ὅσο γιὰ τὴν περίπτωση τῆς δικῆς μου κριτικῆς γνώμης, ἀγνοώντας και τὰ ἀνεπαρκῆ, ὅπως θα δειῶν στὴ συνέχεια προσήματα τῆς «κριτικῆς ἀντιπαράθεσης», φρόντισε νὰ τὴν περιθωριοποιήσει ἀπαιτώντας τὴν οποιασδήποτε, σοβαροφάνους ἔστω, ἀντίκρουσης και παραθέτοντάς τὴν ἠθελημένα κολοβὴ (πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο θα μιλήσω παρακάτω) ὑπὸ μορφὴ ὑστερογράφου στο δημοσίευσμά του με τὴ δικαιολογία πως «Μέχρι νὰ δακτυλογραφηθεῖ τὸ πιο πᾶν κείμενο ἔκανε τὴν ἐμφάνισή τῆς στὴ «Νέα Ἐποχὴ» και μὴ κριτικὴ του Θωμᾶ Συμεοῦ».

Δεν ἀποσκοπῶ νὰ γίνω συνήγορος οποιουδήποτε Κύπριου συνάδελφου, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο που δεν ἐπιδιώκω νὰ καταστῶ κατήγορος των Ἑλλαδῶν κριτι-

κῶν ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι διετύπωσαν ἐκτιμήσεις διαφορετικῆς ἀπὸ ἐκείνες τῆς κυπριακῆς κριτικῆς, συμπεριλαμβανομένων και τῶν δικῶν μου. Θὰ 'θελα, ὡστόσο, πρὶν περάσω στὴν καθ' αὐτὸ κριτικὴ μου και τὸ σχολιασμὸ των ἀντιδράσεων του Εὐῆ Γαβριηλίδη γι' αὐτὴ, νὰ ἐπισημάνω πως τὸ ὑπὸ ἀνασκόπηση δημοσίευμα του σεβαστοῦ σκηνοθέτη, τὴ γενικὴ θεατρικὴ προσφορά του οὐοῖου ἐκτιμῶ βαθιὰ, παραβιάζε, δυστυχῶς, βασικούς κανόνες τῆς κριτικῆς δεοντολογίας σε βαθμὸ που νὰ καταντᾷ ἀμφίβολη ἡ λειτουργικότητά, ἀλλὰ και ἡ βιοικότητα γενικότερα, ἐνὸς πραγματικὰ κριτικῶν διαλόγου, ἀν, βέβαια, ἕνας τέτοιος διάλογος ἐπεδιώκετο ἀπὸ τὸ συγγραφεὶα του ὑπὸ ἀνασκόπηση δημοσιεύματος. Καὶ ἐξηγοῦμαι: τὸ ἀντιδεοντολογικὸ του δημοσιεύματος του κ. Γαβριηλίδη δεν ἐγκτεῖται τόσο στὴν ὀρθὴ διὰπίστωση που ὁ ἴδιος κάνει ὅτι «δουλεῖα των σκηνοθετῶν εἶναι ν' ἀνεβάζουν ἔργα και ἡ κριτικὴ νὰ τὰ κρίνει, χωρὶς ἀντίδραση ἀπὸ μέρους μας (τῶν σκηνοθετῶν - Θ.Σ.), ὅσο συγκλίνει στο γεγονός πως ὁ συγγραφεὶας του κειμένου περιορίζεται στὴν προβολὴ κριτικῶν συμπερασμάτων χωρὶς νὰ θεωρεῖ ἀναγκαῖα σε καμιά περίπτωση, οὔτε στὴν ἐυνοϊκὴ οὔτε ὅμως και στὴν ἐπικριτικὴ, τὴν προσφυθεῖ στον κριτικὸ συλλογισμό που χωρὶς αὐτὸν, βέβαια, τὰ συμπεράσματα παραμένουν ἀναλυτικὰ ἀτεκμηρίωτα και, ὡς ἐκ τούτου, ἀδιάφορα γιὰ τὴν καθ'αυτὸ κριτικὴ ἔρευνα. Κατ' αὐτὸν τρόπο, τὸ μοναδικὸ συμπέρασμα στο ὁποῖο θα μπορούσαμε λογικὰ νὰ καταλήξουμε μετὰ ἀπὸ τὰ γραφόμενα του κ. Γαβριηλίδη, εἶναι πως δεν τὸν ἐνδιαφέρει ἡ κριτικὴ γὰς τεκμηριωμένη ἔρευνα ἀλλὰ ἡ «καλὴ» ἢ «κακὴ» γνώμη ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἐρευνητικὰ τεκμηριωμένο κριτικὸ τῆς ὑπόβαθρο. Καὶ σίγουρα εἶναι γι' αὐτὸ τὸ λόγο που στο ἐπιμαχο δημοσίευσμά του συγχύζει, κατὰ τρόπο δεον-

τολογικὰ ἀπορριπτέο, τὶς καθ'αυτὸ κριτικῆς ἀπόψεις γιὰ τὴν παράσταση των «Σφηκῶν» με τὶς εἰδησεογραφικῆς, ἀλλὰ και τὶς προφορικῆς (λεγόμεναι κατ' ἴδιον) γνῶμες. Ἀλλὰ ἀς ἐλθουμε στὴν ὑποσημείωση του δημοσιεύματος που ἀφορὰ τὴ δικὴ μου ἀναφορά γιὰ τὴν παράσταση.

Μετὰ τὸν ἐντοπισμὸ του κριτικῶν μου σημειώματος («Νέα Ἐποχὴ», τεύχος 208, σ. 53-55) ὁ κ. Γαβριηλίδης ἀναφέρει ἐπὶ λέξη τὰ ἀκόλουθα: «Στον κριτικὸ (δηλαδή, σε μετὰ - Θ.Σ.) ἄρεσε πολὺ τὸ παίξιμο των ἡθοποιῶν, ἡ χορογραφία και ἡ

Τοι Θωμᾶ Συμεοῦ

σκηνογραφία ἀλλὰ βρῆκε λίγη τὴν σκηνοθεσία. Μα φίλε μου ὅλους τοὺς πιο πᾶν ποιοὺς τους συντόνισες; Ἐταῖ βρέθησαν, τυχαῖα στὶς δοκιμὲς και κᾶναν μόνοι τους μία παράσταση;»

Με ἓνα κολυβὸ, στα μέτρα που βολεῖται τὸν ἴδιο, συμπέρασμα και με τὴν ὑποβολή, στὴ βάση αὐτοῦ του κολοβῶν συμπεράσματος, δυο ἐρωτημάτων κλείνει ὁ Εὐῆς Γαβριηλίδης τὴν ἀντίκρουση μίας κριτικῆς που καταλαμβάνει ἓνα χωρὸν που ξεπερνᾷ τὶς δυο σελίδες. Ὅπως και στὶς ἄλλες περιπτώσεις των συναδέλφων, Κυπρίων και Ἑλλαδῶν, δεν γίνεται ἡ παρμικρὴ ἀναφορά στο σκεπτικὸ, στὴν ἐσωτερικὴ λογικὴ που διέπει τὸ ὅλο μου κείμενο ἀλλὰ και ἀποφεύγεται, σε ἀντίθεση με τὰ προβαλλόμενα ἀποσπάσματα των κριτικῶν ἄλλων συναδέλφων, ἡ αὐτοῦσια παράθεση των τεκμηριωμένων, στὴ βάση αὐτῆς τῆς λογικῆς, ἀποτιμητικῶν γιὰ τὴν ποιότητα τῆς παράστασης δικῶν μου συμπερασμάτων. Ἀς υπενθυμίσουμε, λοιπόν, τὴ δο-

μὴ και τὸ σκεπτικὸ αὐτῶν των συμπερασμάτων πρὶν ἀπευθυνθῶμεν στο περιεχόμενό τους που ὁ κ. Γαβριηλίδης βᾶναυσ κακοποεῖ ἀποτελειώνοντας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο κάθε ἐννοία κριτικῆς δεοντολογίας.

Ἡ ἐπίμαχη κριτικὴ μου γιὰ τὴν παράσταση των «Σφηκῶν» ἀπὸ τὸ ΘΟΚ, ξεκινούσε με μὴν προσπάθεια ἐντοπισμοῦ του συγκεκριμένου ἱστορικο-πολιτικοῦ πνεύματος του ἔργου ἀπὸ τὴν μία και μὴ συνυφασμένη με τὸ περιεχόμενο αὐτοῦ του πνεύματος ἀπόπειρα προσδιορισμοῦ τῆς ἀριστοφάνειας αισθητικῆς ἀπὸ τὴν ἄλλη, που κατέληγε στὴν παραδοχὴ τῆς buffonata (ἐνσυνειδήτη κωμωδίακὴ παραμόρφωση) ὡς του βασικότερου στοιχείου σκηνηκῆς ἐξωτερικεύσεως αὐτῆς ακριβῶς τῆς αισθητικῆς. Σημειῶνα τοὺς συγκεκριμένους στόχους τῆς buffonata σ' αὐτὸ τὸ ἔργο του Ἀριστοφάνη και κατέληγα στο τεκμηριωμένο ἀναλυτικὰ πρῶτο βασικὸ συμπέρασμα ὅτι «σκηνηκῆς μεθοδεῖσεις που τὴν ἀποπροσανατολίζουν (τὴν buffonata - Θ.Σ.) ἀπ' αὐτὸ τὸ στόχο, παραβιάζουν ἀναμφίβολα τὸ πνεῦμα του μεγάλου κωμωδιογράφου».

Πᾶν σ' αὐτὸ τὸ πρῶτο ἀναλυτικὰ τεκμηριωμένο συμπέρασμα (στο ὁποῖο ὁ κ. Γαβριηλίδης δεν ἀναφέρεται καθόλου) στήριξα τὴν κριτικὴ των ἐπιμέρους πτυχῶν τῆς παράστασης: ἀναφέρθηκα στὴν παραβίαση του γράμματος του ἔργου ἀντιπαράβαλλοντες τὴν παράσταση με τὸ ἔργο αὐτὸ καθ'αυτὸ, ὑποδεικνύοντας σε ἀνεπιτήρητες περικοπὲς και προσθήκες που ἔγιναν στο κλασικὸ κείμενο και κατέληγα στο ἐπιμέρους συμπέρασμα (καὶ πάλι κριτικὰ τεκμηριωμένο) πως ἡ σκηνοθεσία «με τὶς προσεγγίσεις και μεθοδεῖσεις τῆς δεν κατάφερε νὰ ἀναχθεῖ στο ὕψος και τὴν πεμπουσία ἐνός κλασικοῦ κειμένου».

Ὅλα αὐτὰ τὰ συμπεράσματα, σίγουρα δεν συνι-

στοῦσαν ἀξιωματικῆς ρήσεις ἀλλὰ ἦσαν ἡ ἀβίαστη κατὰληξη λογικῆς τεκμηριωμένων θέσεων. Ἐταῖ, ἡ ἀναιρέσή τους, εἴτε ἀπὸ τὸν κ. Γαβριηλίδη εἴτε ἀπὸ οποιονδήποτε ἄλλο, δεοντολογικὰ προϋποθέτει τὴν τεκμηριωμένη ἀπόδειξη του ἀνυπόστατου τῆς ἐσωτερικῆς λογικῆς τους και οποιονδήποτε ὅχι τὴν προσφυγὴ στὴ μέθοδο τῆς ἀτεκμηριωτῆς εἰρωνείας.

Ὅσο γιὰ τὸ τελευταῖο συμπέρασμα μου, που ὁ κ. Γαβριηλίδης τὸ προβάλλει ἠθελημένα ἀκρωτηριασμένο ὅπως ἔχω ἤδη ἀναφέρει, ναι, εἶναι ἀληθὴς πως ἐπαίνεσα τοὺς υποκριτικούς και ἄλλους συντελεστῆς τῆς παράστασης με μὴν, ὡστόσο, διευκρίνιση που ὁ κ. Γαβριηλίδης παραλείπει νὰ ἀναφέρει μα που στο κείμενο μου ἐπαναλαμβάνεται κατὰ ἐμφαντικὸν τρόπο δυο φορές: ἐκτίμησα θετικὰ τὴν ἀμενισφορὰ των υποκριτικῶν και λοιπῶν (ἐκτός των σκηνοθετικῶν) παραγόντων τῆς παράστασης «στο βαθμὸ που δεν τοὺς ἀγγίξε ἡ σκηνοθετικὴ προσέγγιση του ἔργου».

Με αὐτὴ τὴ λογικὴ και δεδομένη τῆς διευκρίνισης που ἔκανα, τὰ ἐρωτήματα που μου ὑποβάλλει ὁ κ. Γαβριηλίδης θὰ μπορούσαν νὰ ἀπαντηθοῦν πολὺ ἀπλά: ἀντιμετώπισα τοὺς ἡθοποιούς, τὸ συνθετὴ, τὸ χορογράφου και τὸ σκηνογράφου, μέχρι ἐνός σημείου, ὡς αὐτόνομες δημιουργικῆς μονάδες και ὅχι ὡς ἀπόλυτα παθητικὰ ἀντανακλαστικὰ τῆς σκηνοθετικῆς βούλησης. Καὶ εἶναι γι' αὐτὸν ακριβῶς τὸ λόγο που ἐκλείει τὸ σημείωμά μου με τὴν διαπίστωση πως «ἡ σκηνοθεσία εἶχε ὅλη τὴν ἀπαιτήγη ὑποδομὴ γιὰ τὸ στήσιμο μίας συνολικῆς μνημειώδους παράστασης» και πως «ἔχασε αὐτὴ τὴν ευκαιρία παγιδευμένη καθώς ἦταν στον κλοιὸ μίας κατ' ἐπίφαση πρωτοτυπίας».

Αὐτὰ ἀναφορικὰ με τὴν κριτικὴ μου, τὶς ἀντιδράσεις του κ. Γαβριηλίδη και τὴν ἀποκατάσταση τῆς κριτικῆς δεοντολογίας.